

นิยายปรัมปราเรื่องแกน : วิเคราะห์ความเชื่อตามพงศาวดารล้านช้าง

นางสาวกิริณี โชติกันตะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2531

ISBN 974-569-315-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

013869

I17611252

THE ORIGIN MYTH OF THAEN : AN ANALYSIS OF A BELIEF
IN LAN-CHANG GUARDIAN SPIRIT

MISS PHIRANAI CHOTIKUNTA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Sociology and Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

1988

ISBN 974-569-315-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์

นิยายปรัมปราเรื่องถนง : วิเคราะห์ความเชื่อตามพงศาวดารล้านช้าง

โดย

นางสาวภรณ์ัย ไซติกันตะ

ภาควิชา

สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา

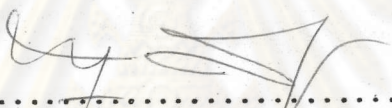
รองศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช

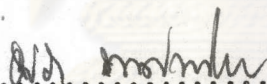

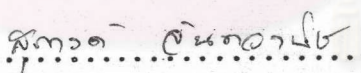
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

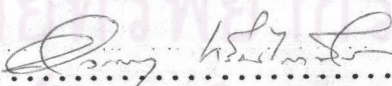

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วิชาภัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.พทยา สายหู)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณมา เกரியงไกรเพชร)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ค

ภิรณีย์ โชติกันตะ : นิยายปรัมปราเรื่องถ่าน : วิเคราะห์ความเชื่อตามพงศาวดารล้านช้าง
(THE ORIGIN MYTH OF THAEN : AN ANALYSIS OF A BELIEF IN LAN-CHANG
GUARDIAN SPIRIT) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.สุภางค์ จันทวานิช, 170 หน้า.

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาความเชื่อ เรื่องถ่านในด้าน เนื้อหาและบทบาทของความเชื่อตามโลกทัศน์
ของชาวอีสานในอดีต ว่ายังคงอยู่ในสังคมปัจจุบัน หรือคลี่คลายความเชื่อไปในลักษณะใด ตลอดจนศึกษา
บทบาทของความเชื่อ เรื่องถ่านที่มีอิทธิพลในการดำรงชีวิตของชาวอีสาน เป็นไปในรูปแบบใด โดยศึกษาจาก
นิยายปรัมปราเกี่ยวกับถ่านที่ปรากฏในพงศาวดารล้านช้าง ผู้ศึกษาได้นำเอาแนวความคิดทางมานุษยวิทยา
ในสำนักการหน้าที่นิยมมา เป็นแนวทางการศึกษา เพื่ออธิบายถึงหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อ เรื่องถ่าน
ในอดีตและการคลี่คลายของความเชื่อในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อ เรื่องถ่านมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานในอดีต
ในการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิต กำหนดความคิดทางการเมือง ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านการศึกษา
ทางด้านสาธารณสุข รวมทั้งทางด้านสันตนาการ ซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อ เรื่องถ่าน
ทั้งสิ้น

ความคลี่คลายของความเชื่อ เรื่องถ่าน จำแนกออก เป็นความเชื่อ เกี่ยวกับโลกและจักรวาล
ความเชื่อ เรื่องวีรบุรุษ ความเชื่อ เรื่องผีसाง เทวดา และการแสดงออกของความเชื่อในรูปพิธีกรรม
จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อ เรื่องถ่านที่เกี่ยวกับโลกและจักรวาล ถูกผสมผสานด้วยความเชื่อดั้งเดิม
และความเชื่อทางพุทธศาสนาใน เรื่องสวรรค์และนรก ความเชื่อ เรื่องถ่านและขุนบรมในฐานะวีรบุรุษ
คลี่คลาย เลือนลางไปจนแทบไม่มี เหลืออยู่เลย ส่วนความเชื่อ เรื่องผีसाง เทวดายังปรากฏว่าถ่านมีฐานะ
เป็นผี แต่ก็คลี่คลายไปในรูปแบบของผีसाง เทวดาอื่น ๆ เช่น ผีตาแฮกคือ ถ่านนา อย่างไรก็ตาม การแสดง
ออกของความเชื่อ เรื่องถ่านยังคงปรากฏอยู่ในพิธีกรรมบุญบั้งไฟ ซึ่งยังเป็นประเพณีที่ยึดปฏิบัติกันอย่าง
แพร่หลาย

ภาควิชา สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา
สาขาวิชา สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา ๒๕๕๑

ลายมือชื่อนิติ *ภิรณีย์ โชติกันตะ*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *รศ.ดร.สุภางค์ จันทวานิช*

PHIRANAI CHOTIKUNTA : THE ORIGIN MYTH OF THAEN : AN ANALYSIS OF
A BELIEF IN LAN-CHANG GUARDIAN SPIRIT. THESIS ADVISOR : ASSO.
PROF.SUPANG CHANTAVANICH, DOCTORAT EN SOCIOLOGIE.170 PP.

The purpose of the thesis is to study a belief in the origin myth of
Thaen, Lan-Chang guardian spirit in its content and functions according to
the folk worldview in the past. The study also explores the decline of the
belief at the present time. Starting from the version of myth at the
beginning of Lan-Chang Chronicle, the researcher conducts field work in a
Northeastern village of Thailand. Functionalism is used to investigate the
social functions of the belief in the past and its transformation.

The belief of Thaen played a significant role for Northerners
in the past. It determined the people's ways of life, their social, political
and economic thought, their health practices and their recreational pattern.

The analysis of a belief of Thaen proceeds in four aspects :
cosmology, heroic cult, animism and rites. It is found that the belief in
cosmology is assimilated by other folk beliefs and Buddhist belief in the
term of heaven and hell. The belief in Thaen and Khun Borom as heroes has
declined totally. However, the belief in Thaen as a spirit exists, but Thaen
has become a specific spirit and known in other name; for example, Thaen-na
is known as Phii-ta-haek. As for the existence of a belief in Thaen in the
folk rites, it appears in the tradition of the sky rocket festival
(Bunbangfai) which is practiced all over the region.

ภาควิชา สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา
สาขาวิชา สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา 2530

ลายมือชื่อนิสิต *Phirana Chotikunta*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *สุพาง ชันตวานิช*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือของ รองศาสตราจารย์
สุภางค์ จันทวานิช อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางค้นคว้า
รวมทั้งตรวจแก้ข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ พัทยา สายชู ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ อมรา พงศาพิชญ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็น ข้อแนะนำเพื่อปรับปรุงให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้
มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับความกรุณาจากอาจารย์หลายท่าน ให้คำแนะนำ
ความช่วยเหลือด้านเอกสาร และข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ธวัช ปุณโณทก
อาจารย์จรรุวรรณ ธรรมวัตร อาจารย์สุภณ สมจิตศรีปัญญา อาจารย์สุรสิงห์สำรวม
ฉิมพะเนาว์ จึงกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิณา วิสเพ็ญ ซึ่งได้เอื้อเฟื้อที่พักอาศัยและความ
สะดวก ตลอดระยะเวลาที่ออกภาคสนาม และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งคือ ผู้ให้ข้อมูลสนามใน
จังหวัดมหาสารคามทุกท่าน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดามารดา และคุณรัตนา เตโชชวลิต ผู้ให้การสนับสนุน
และให้ความอนุเคราะห์ทราบกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ กัลยาณมิตร และบุคคลอื่น ๆ ที่มีได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้
ทุกคน ที่ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แก่ผู้วิจัยตลอดมา

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
นิยามศัพท์	8
ขอบเขตการศึกษา	9
วิธีดำเนินการศึกษา	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
2 ประวัติแนวคิดทฤษฎีและการศึกษา Myth	12
ความหมาย	13
ประวัติการศึกษา Myth	16
แนวคิดทฤษฎีในการศึกษา Myth	23
แนวคิดการหน้าที่นิยมกับบทบาทนิยายปรัมปรา เรื่องแถน	30
3 พงศาวดารล้านช้าง	40
ความหมาย	40
ลักษณะของพงศาวดาร	40
ภูมิหลังพงศาวดาร	43
ล้านช้างที่ปรากฏในพงศาวดาร	45
ล้านช้างที่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์	52

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ความเชื่อ เรื่อง แถน	58
ความน่า	58
ถ่านที่ปรากฏในนิยายปรัมปรา (พงศาวดารล้านช้าง)	62
ถ่านที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทนิทาน	67
ถ่านที่ปรากฏในพิธีกรรม	71
5 วิเคราะห์ความเชื่อ เรื่อง แถนตามพงศาวดารล้านช้าง	79
ความเชื่อตามพงศาวดาร	79
การคลี่คลายความเชื่อในปัจจุบัน	101
6 บทสรุป	125
บรรณานุกรม	129
ภาคผนวก ก.	139
ภาคผนวก ข.	150
ภาคผนวก ค.	161
ประวัติผู้เขียน	170

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. แผนที่อาณาเขตอาณาจักรล้านช้าง	162
2. อักษรที่ใช้ในอาณาจักรล้านช้าง	163
3. รูปปูนปั้นหน้าตาคลายยักษพบในล้านช้าง	164
4. พระพุทธรูปศิลปะทวาราวดีปูนขอมหน้าตาคลายยักษ	164
5. เครื่องใช้ไม้สอยของอีสานในอดีตจนปัจจุบัน	165
6. เครื่องดนตรีของชาวอีสาน	165
7. การเซ็งบั้งไฟในอดีต	166
8. การเซ็งบั้งไฟในปัจจุบัน	166
9. แบบจำลองบั้งไฟ	167
10. พิธีจุดบุญบั้งไฟของชาวอีสานในปัจจุบัน	167
11. การรวบรวมคติชาวบ้านในปัจจุบัน	168
12. ผู้ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลสนาม	169

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย